

فصل دوم: پژوهش‌های عرفانی - فلسفی

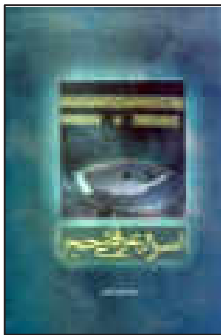
۲۸. آشنایی با اسرار عمره: ویژه دانشجویان، نجف نجفی روحانی؛ وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری، ستاد عمره دانشجویی، ۱۳۸۱، ۹۶ص، پالتویی.

به بررسی تأثیرات اخلاقی و اجتماعی مناسک حج می‌پردازد و به سفارش ستاد عمره دانشجویی به انگیزه آشنایی دانشجویان عمره‌گزار با لطائف، اسرار، رمزهای عرفانی و معنوی عمره مفرده نوشته شده است.

۲۹. أسرار الحج فی حوار بين الإمام زين العابدين عليه السلام والشبلي، جمعی از نویسندگان، بی تا، ۱۵ص، جیبی.

به بررسی اسرار حج بر اساس سخنان حضرت سیدالسادین عليه السلام می‌پردازد.

۳۰. اسرار عرفانی حج، محمد تقی فعالی، ۱۳۸۶، ۵۳۶ ص،

وزیری.

در سه بخش به بررسی اسرار عرفانی اعمال و مناسک حج می پردازد: بخش اول (حرم و اسرار عرفانی): مکه مکرمه، اسرار عرفانی مسجد الحرام و اسرار عرفانی کعبه. بخش دوم: اسرار نورانی، معنوی و عرفانی مناسک و مواقف حج. بخش سوم: فضائل شهر پیامبر ﷺ، مسجد الحرام و بقیع.

۳۱. اسرار عرفانی عمره، محمد تقی فعالی، ۱۳۸۸،

۲۲۴ ص، رقی.

به بررسی اسرار و فلسفه و مناسک عمره می پردازد. تلخیصی از اسرار عرفانی حج از همین نویسنده است. او در سه بخش، اسرار عرفانی عمره را بررسی کرده است: بخش اول (حرم): اسرار عرفانی شهر مکه، مسجد الحرام و کعبه. بخش دوم: اسرار نورانی، معنوی و عرفانی مناسک عمره. بخش سوم: فضایل شهر مدینه، مسجد النبی و بقیع.

۳۲. تأملی در معنای مناسک حج، محمد نقی زاده، ۱۳۸۶،

۲۳۲ ص، رقی.

به بررسی فلسفه و آداب حج و هنجارهایی می پردازد که حجاج باید آنها را پاس دارند. این نوشتار چکیده‌ای از تجربه خود نویسنده در سفر حج است. مطالب کتاب به پنج بخش اصلی تقسیم شده‌اند: کلیاتی درباره مکان و زمان و سابقه هر موضوع؛ معرفی اجمالی مکان‌هایی که حاجی در آنها حاضر می شود؛ شناخت اجمالی مناسک حج؛ مختصری در مورد مدینه؛ ذکر ویژگی‌های پیامبر خدا ﷺ و زیبایی‌های آن حضرت.

۳۳. جرعه‌ای از بیکران زمزم: پژوهشی پیرامون اسرار حج، عبدالله جوادی آملی، ترجمه و تحقیق از علی حجتی کرمانی، ۱۳۸۱، ۱۷۷ ص، رقعی.

به بررسی اسرار و رمزهای حج بر اساس عرفان و اخلاق می‌پردازد.

این نوشتار مقدمه کتاب الحج، تقریرات درس فقه مرحوم سیدمحمد محقق داماد است. هدف مؤلف بیان معارف مناسک حج و تکمیل «مباحث فقه اصغر» با «کرایم فقه اکبر» است که دین به آن کمال می‌یابد و نعمت با آن تمام می‌شود. وی در بخش دیگری می‌نویسد: همه عبادات - نیز حج - را باطن و سرّی است؛ ظاهر حج را مردم می‌شناسند و می‌دانند، اما به باطن آن، تنها عارفان راه می‌یابند. انسان، ظاهر عبادات را با قالب خود می‌یابد و باطن آن را با قلب خویش. برای بحث از هر کدام، دانشی ویژه است. ظاهر را فقه درست می‌کند و باطن را عرفان. کتاب حاضر، گوشه‌ای از اسرار حج را نمایانده و قدری از لذایذ معنوی حج را به خوانندگان پیشکش کرده است.

۳۴. جرعه‌ای از صهبای حج، عبدالله جوادی آملی، چاپ ۴، ۱۳۸۷، ۲۸۸ ص، وزیری.

تلخیصی از کتاب «صهبای حج» نویسنده است که آثار گفتاری و نوشتاری او را درباره حج و زیارت دربردارد. حقایق و اسرار و

حکمت‌های فراوان حج در این کتاب تبیین شده‌اند. پرسش‌های برخی از خوانندگان صهبای حج، نویسنده را به تبیین بیشتر برخی از مطالب آن وا داشت. این کتاب پاسخ‌های کتبی نویسنده را به آن پرسش‌ها و نکات جدیدی را در بازنگری نهایی برخی از مباحث تفسیری‌اش دربردارد. کتاب چهار بخش دارد:

بخش نخست با عنوان «ابعاد حج» جایگاه، اهمیت و نظام حج را در اسلام تبیین

می‌کند. مباحث کلی این بخ، بر دیگر مباحث کتاب پرتو افکن است. از این‌رو، در بخش‌های دیگر، گاه مصادیقی از این مباحث عرضه می‌شود. بخش‌های دوم و سوم با عنوان‌های «اماکن حج» و «مناسک حج» به برخی از معارف و اسرار و ویژگی‌های اماکن و مناسک حج و شروط و اوصاف و مراتب حج‌گزاران و زائران می‌پردازد. بخش چهارم با عنوان «زیارت» معارفی درباره زیارت دربردارد.

این کتاب با عنوان «الحج رموز و حکم» به عربی ترجمه و منتشر شده است.

۳۵. الحج رموز و حکم، ترجمه حیدر حب‌الله، ۱۳۹۰،

۲۹۲ص، وزیری.

این کتاب ترجمه عربی «جرعه‌ای از صهبای حج» است

۳۶. حاجی، تو چرا؟، جواد محدثی، ۱۳۸۹، ۶۴ص، پالتویی.

نویسنده در این اثر، به شیوه روان در قالب گفت‌وگو صحنه‌های روزمره زائران را در کاروان‌ها یا روند سفر و فضای مسجدالحرام و مسجدالنبی و مواقع حج و عمره ترسیم می‌کند. برخی از عنوان‌های

کتاب چنینند: بار اضافی؛ غار حرا؛ کار عوامانه؛ ساده، اما با عظمت؛ کمبود خواب؛ مثل محشر؛ طواف وداع.

۳۷. حج از میقات تا میعاد، احمد صادقی اردستانی، ۱۳۸۵،

۳۰۴ص، رقی.

بر پایه کمابیش هفتاد آیه قرآن درباره حج و روایات معصومان علیهم‌السلام به بررسی اسرار و احکام و مسائل حج از نیت و احرام در میقات

فصل دوم: پژوهش‌های عرفانی - فلسفی ۲۹

تا پایان اعمال می‌پردازد. عنوان فصول پانزده‌گانه آن چنینند: نیت خالص؛ به کجا می‌رویم؟؛ با کاروان نور؛ احرام در میقات؛ در طواف یار؛ این چنین باید بود؛ اماکن مقدّس مسجد الحرام؛ سعی صفا و مروه؛ عرفات؛ مشعرالحرام؛ منا؛ بازگشت به مکه؛ آموزه‌های حج؛ منافع و آثار حج؛ فلسفه حج.

۳۸. حج برنامه تکامل، سیدمحمد ضیاءآبادی، ۱۳۸۴، ۲۹۲ص.

به بررسی ویژگی‌های اخلاقی - تربیتی و نکته‌های عرفانی و روح معنوی مناسک معنوی حج می‌پردازد. کتاب در هفت بخش بدین نام‌ها تنظیم شده است: سرّ تشریح عبادت؛ آثار اجتماعی حج؛ اسرار روحی حج؛ طی مراحل؛ مواقف؛ تمام حج و نتایج آن. بخش پایانی، موضوع زیارت به‌ویژه زیارت پیامبر ﷺ و ائمه بقیع علیهم‌السلام را بررسی کرده است.

۳۹. حج در آینه عرفان، حسین انصاریان، ۱۳۸۶، ۲۲۴ص، رقی.

به بررسی سر و تأثیر حج و ارکان آن از منظر عرفانی و اخلاقی و کلامی می‌پردازد. نویسنده مطالب خود را ذیل پنج بخش با این نام‌ها تنظیم کرده است: حقیقت حج؛ توشه حج؛ توبه خالص شرط سفر حج؛ میقات؛ طواف کعبه.

۴۰. حج در اندیشه اسلامی، سیدعلی قاضی عسکر، چاپ ۲، ۱۳۸۱، ۳۷۶ص، رقی.

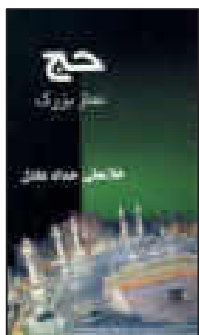
به بررسی اسرار حج از شکوه‌مندترین عبادت‌های اسلامی و

شناسایی اماکن و ویژگی‌های سرزمین وحی می‌پردازد. نویسنده از آیات، روایات و اشعار فارسی و عربی در تبیین اسرار حج استفاده کرده است. برخی از عنوان‌های مطرح شده در چهارده بخش کتاب چنینند: جایگاه حج در اندیشه اسلامی، آداب سفر حج، معارف حج، پیشینه طواف، طواف در روایات، مقام ابراهیم علیه السلام، زمزم، صفا و مروه، عرفات، مزدلفه، شعب ابی طالب، جنة المعلاة و چگونگی نماز اهل سنت. این کتاب پیش‌تر به صورت مقالاتی در فصل‌نامه میقات حج منتشر شده بود.

۴۱. حج گنجینه اسرار، محمداکبر محقق، ۱۳۹۰، ۲۴۰ص،
وزیری.

بررسی حج از منظر قرآن و روایات، موضوع این نوشتار است. نویسنده در پنج بخش تلاش کرده است جایگاه این فریضه بزرگ و پر راز و رمز الهی را از منظر قرآن و روایات نشان دهد: کلیات؛ فلسفه حج؛ ابعاد حج؛ آداب سفر حج؛ پاداش حج

۴۲. حج، نماز بزرگ، غلامعلی حداد عادل، ۱۳۸۵، ۱۱۲ص،
پالتویی.

سفرنامه‌ای در بردارنده فلسفه و اسرار مناسک حج است. نویسنده حج را به نمازی بزرگ تشبیه می‌کند که هر مسلمانی به شرط توانایی تشریف به خانه خدا، در همه عمر، دست‌کم یک بار باید آن را به پای دارد و به الگوی نمازهای روزانه خود بدل کند.

۴۳. حج و مهدویت، حسین الهی‌نژاد، ۱۳۹۱، ۱۶۷ص،
رقعی.

این کتاب ارتباطات عقیده مهدویت را با موسم حج بررسی کرده

فصل دوم: پژوهش های عرفانی - فلسفی ۳۱

است. بررسی این مسئله که تأثیر هر یک از این دو در دیگری چیست و در تقویت باورمندی به دیگری بر اساس کتاب و سنت چگونه تأثیر می‌گذارد و چیستی نقش حج و کعبه در رخداد ظهور از هدف‌های کتاب به شمار می‌رود. مطالب کتاب در چهار بخش کلیات، حج و امامت، حج در دوران غیبت و نقش مکه در رخداد ظهور عرضه شده است.

۴۴. الحج و العمرة و معرفة الحرمين الشريفین،
علی افتخاری گلپایگانی، مراجعه محسن الاسدی،
۱۴۱۷ق/۱۳۷۵، ۲۸۰ص، وزیری.

به بررسی تأثیرات حج در جامعه و ویژگی‌های اخلاقی حج و عمره از دیدگاه‌های مختلف می‌پردازد. نویسنده احکام، فضائل، تاریخ، اماکن و آثار و تأثیرات فردی و اجتماعی آن دو را تبیین کرده است.

۴۵. دانستنی‌های جوانان در سرزمین قرآن، محمدعلی
قاسمی، ۱۳۸۹، ۲۱۵ص، رقی.

در بردارنده اطلاعات گوناگون به زبانی ساده درباره سفر حج برای جوانان به صورت پرسش و پاسخ است. آداب قبل از سفر؛ آداب بازگشتن؛ عقاید مهم وهابی‌ها؛ محرمات مخصوص مردان و زنان؛ حجره و مرقد پیامبر ﷺ؛ استوانه تهجد؛ ستون‌های سجده؛ مقام جبرئیل؛ حرکت در صف جماعت؛ غذا خوردن و زیارت دوره، از مباحث کتاب است.

۴۶. در بارگاه نور، حسین انصاریان، ۱۳۸۲، ۱۴۴ص، پالتویی.
به بررسی ویژگی‌های معرفتی و تأثیرات حج می‌پردازد. این

نوشتار در پاسخ به ارائه برخی از پرسش‌های بعثه مقام معظم رهبری درباره ابعاد مختلف حج فراهم شده است. برخی از عنوان‌های این کتاب چنینند: پیشینه تاریخی مراسم حج؛ حکمت تشریح مناسک حج؛ چرا در تمام عمر یک بار؟!؛ وجوه اشتراک حج با عبادت‌های دیگر؛ بُعد سیاسی و اجتماعی حج؛ برائت از مشرکین.

۴۷. در حریم کعبه، سید محمدباقر حجتی، ۱۳۸۰، ۲۲۴ص، رقعی.

در دو بخش به بررسی معارف و حقایق اعمال حج می‌پردازد. بخش نخست، هدف‌ها و حکمت‌های آیین حج را برمی‌رسد. نام برخی از موضوعات این بخش چنینند: کعبه یا نخستین خانه امن برای مردم گیتی؛ نیت؛ حرم و قداست قطعاتی از زمان و مکان؛ طواف یا طلّیعه مراسم عمره تمتع؛ ابراهیم و اسماعیل و بنای کعبه؛ سعی میان صفا و مروه؛ وقوف در عرفات؛ تضحیه و قربانی. بخش دوم، سفرنامه حج نویسنده در سال ۱۳۷۳ش/۱۴۱۴ق است.

۴۸. در ملکوت حج، اسماعیل منصوری لاریجانی، ۱۳۹۰، ۱۹۶ص، رقعی.

این کتاب در روایتی گزارش گونه با تکیه بر آیات، روایات و احادیث ائمه معصوم علیهم‌السلام، اسرار و فلسفه حج، آداب و آثار معنوی آن را شرح می‌دهد و در پایان نامه‌ای نیایش گونه از نویسنده همراه با اشعاری از شعرای ایرانی در وصف حج و عبادت خداوند، عرضه می‌کند.

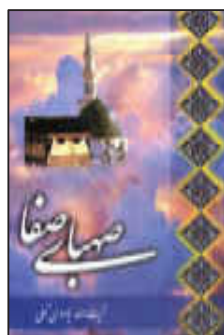

۴۹. زیارت، جواد محدثی، ۱۳۷۱، ۱۶۸ ص، وزیری.

به بررسی حج و زیارت از منظرهایی مانند پیوند حج و زیارت با رهبری جامعه اسلامی، فلسفه زیارت و مشروعیت آن، نقش تربیتی زیارت و نقش معنوی حج و زیارت و استفاده سیاسی از آن در درازنای تاریخ می پردازد.

تلخیصی از این کتاب در ۸۳ صفحه و قطع پالتویی نیز منتشر شده است

۵۰. صهباى صفا، عبدالله جوادی آملی، ۱۳۷۱، ۲۴۳ ص،

رقعی.

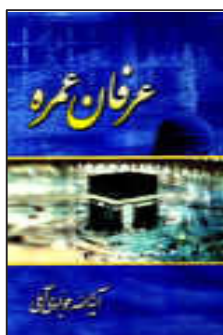
به بررسی اسرار حج و سیره حاجیان عارف می پردازد. این اثر از دو مقاله نویسنده با عنوان های «نظام حج در اسلام» و «امنیت و

قداست حرم» و چند گفتار او فراهم آمده است. ضرورت آگاهی از اسرار حج در گفتار اول تبیین می شود. تفسیر سؤالاتی در معارف و اسرار حج از حضرت امام زین العابدین علیه السلام، درون مایه سخن دوم است و سخن سوم و چهارم توجهی باریک بینانه و ژرف نگرانه به اسرار و معارف نهفته در عرفات، منا و مشعر. اسرار حج از دیدگاه امیرمؤمنان علی علیه السلام به دنبال این ها مطرح می شود. «ولایت، سرّ بزرگ حج» در بخش دیگری آمده است. پس از آن «اسرار حج در روایات» می آید. گفتار دیگری با عنوان «عظمت حج در اسلام» جایگاه والای حج و پیوند آن را با جهاد و رهبری و چگونگی حج گزاری نشان می دهد. «نظام حج در اسلام»، عنوان مقاله بلندی است در این مجموعه که در آن، از «حج در میان اقوام و ملل»، «موقعیت والای کعبه» و «بنیان گذاران آن» سخن می رود. مقاله دیگر در این مجموعه با عنوان «قداست و امنیت حرم» به تبیین و توضیح اهمیت حرم، قداست کعبه و جایگاه والای آن در فرهنگ اسلامی می پردازد.

۵۱. عرفان حج، عبدالله جوادی آملی، به کوشش حسین رضوانی، چاپ دوم، ۱۳۷۸، ۱۰۸ ص، رقعی.

به بررسی حقیقت و اسرار اعمال و مناسک ظاهری حج، و رمزهای عرفانی آن می‌پردازد و با نگاهی محققانه به این ویژگی حج، راهیان این سفر را در رسیدن به آن هدف یاری می‌رساند. نویسنده با بیان اسرار عرفانی مربوط به کعبه مطالب را آغاز کرده و پس از تبیین رمزهای عرفانی دیگر ارکان حج از شروط قبول حج، سخن می‌گوید و روح و جان کعبه را ولایت و این را مهم‌ترین شرط قبول حج می‌شمرد.

۵۲. عرفان عمره، عبدالله جوادی آملی، تنظیم و ویرایش حسن واعظی محمدی، ۱۳۸۴، ۱۹۹ ص، رقعی.

به بررسی معارف و حقایق اعمال حج می‌پردازد. این کتاب برگرفته از جرعه‌ای از صهبای حج همین نویسنده است که با اصلاحات و اضافاتی در آن، برای سفر عمره تنظیم شده است؛ چنان که از آغاز تا انجام سفر عمره را در برمی‌گیرد و در آن جایگاه، فضیلت عمره، معارف، اسرار، شرایط، اوصاف و مراتب عمره‌گزاران بیان می‌شود.

۵۳. عرفه و عرفات، سیدعباس اسلامی کاشانی، ۱۳۹۱، ۱۳۹ ص، رقعی.

موضوع این کتاب، شرح و تبیین اسرار و معارف دعای عرفه، با استناد به آیات و روایات و متون ادبی و عرفانی است. این اثر دو بخش اصلی دارد: ۱. «عرفه روز نیایش» با سه گفتار که به تبیین، تحلیل و بررسی

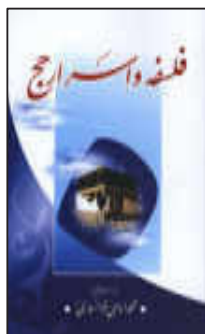
فصل دوم: پژوهش های عرفانی - فلسفی ۳۵

نقلی و عقلی جایگاه روز عرفه، آیین نیایش و مهمترین نیایش های رسیده در این روز پرداخته است. ۲. «عرفات سرزمین عشق» با سه گفتار به نام های جایگاه سرزمین عرفات؛ فضیلت های عرفات در آینه کتاب و سنت؛ صحرای عرفات، صحنه نیایش اولیای الهی.

۵۴. فرهنگ زیارت: اهداف، آثار، تاریخچه، مشروعیت، سازندگی و آداب زیارت، جواد محدثی، ۱۳۸۶، ۳۶۰ص، وزیری.

به بررسی زیارت از دیدگاه های گوناگون مانند آداب آن می پردازد. بخش های بررسی شده آن چنینند: زیارت و فلسفه تربیتی آن؛ ابعاد اجتماعی، سیاسی و تاریخی زیارت؛ محتوای فرهنگی و اعتقادی؛ زیارت و موقعیت زائر و مکان مکان های زیارتی؛ و زیارت و آداب آن. بخشی از این مباحث به صورت سلسله مقالاتی در مجله پیام انقلاب و بخشی دیگر در قالب دو کتاب با عنوان های «زیارت» و «کربلا کعبه دل ها» پیشتر از این منتشر شده است.

۵۵. فلسفه و اسرار حج، محمد امامی خوانساری، ۱۳۸۵، ۱۹۶ص، پالتویی.

در ۲۴ فصل به بررسی نکات عرفانی و معارفی حج و تأثیرات اجتماعی و اخلاقی آن می پردازد. عنوان برخی از فصول آن چنینند: اثر معنوی حج؛ حج راز زندگی؛ حج، تقویت ایمان؛ تلبیه و مقصود حقیقی از آن؛ آداب واقعی حج؛ حج وسیله تشکیل انجمن همگانی؛ حقیقت معنوی مناسک؛ انتظار از دولت های اسلامی.

۵۶. فی ضیافة الرحمن: تأملات و رؤی فی مناسك الحج

والعمرة، محمد مهدی آصفی، ۱۳۸۸، ۲۴۴ ص.

بررسی برخی از ابعاد فلسفه و اسرار مناسک حج و عمره، موضوع این نوشتار است.

۵۷. قداست و امنیت حرم، عبدالله جوادی آملی، ۱۳۶۷،

۴۹ ص، رقعی.

به بررسی دو ویژگی خانه خدا و حرم الهی مکه؛ یعنی مقدس و منزه بودن و امن بودن و جایز نبودن آزار و اذیت آن می پردازد. این کتاب در سال ۱۳۶۶ شمسی (۱۴۰۷ قمری)، همزمان با شهادت شماری از حجاج بیت الله الحرام در کشتار خونین مکه سامان یافت و آخرین بخش های آن، بازتابنده حال و هوای آن روزگار است. آیت الله جوادی آملی ذیل سرفصل هایی مانند فرق انسان با فرشته و حیوان؛ اساس وحدت؛ چگونگی وحدت؛ اوصاف موحدان وحدت طلب و اهتمام به حرم به بررسی قداست و امنیت حرم از منظر فقه و معارف اسلامی می پردازد. نتیجه کتاب این است که برپایه قواعد و موازین شریعت اسلامی همه جانداران در حرم آزادند و کسی در تعرض به آنها حقی ندارد. از سوی دیگر هر رفتار توهین آمیز به حرم، حرام و مستوجب توبیخ است.

این کتاب به زبان انگلیسی با مشخصات زیر منتشر شده است

The Sanctity and Security of the Holy Shrin، 1989، 46p

و همچنین با عنوان «قدسیة الحرم وامنہ» به زبان عربی ترجمه منتشر شده است

۵۸. قدسية الحرم وامنه، عبدالله جوادی آملی، ۱۴۰۸ ق، ۴۴ ص، رقعی.

این کتاب ترجمه عربی «قداست و امنیت حرم» است

۵۹. کربلا، جواد محدثی، ۱۳۷۸، ۱۲۰ ص، پالتویی.

به بررسی و شناخت جایگاه زیارت به ویژه زیارت قبر امام حسین علیه السلام و آثار سازنده آن می پردازد. نیز مطالبی درباره اماکن مقدس نجف، کربلا، کاظمین و سامرا و اهمیت زیارت آنها در بردارد.

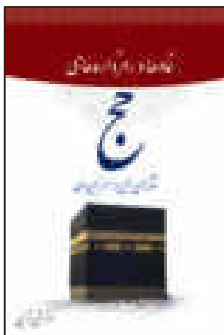

۶۰. منشور معنویت: پیام های حضرت آیت الله جوادی آملی به حجاج بیت الله الحرام از سال ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۳، تحقیق و پژوهش حسن اردشیری لاجیمی، ۱۳۹۴، ۴۴ ص، پالتویی.

محقق در این کتاب به جمع آوری و تحقیق پیام های آیت الله

جوادی آملی از سال ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۳ ه. ش به کنگره حج پرداخته است.

همچنین جملات و اصطلاحاتی که به جهت صبغه عرفانی برای عموم حج گزاران و علاقه مندان به اسرار حج، نیاز به توضیح داشته است، توسط محقق با استفاده از آثار حضرت آیت الله جوادی آملی و دیگر متون عرفانی، توضیح و تفسیری برای آنها آمده است.

۶۱. نمادها و رمزواره‌های حج، مجتبی شریفی، ۱۳۹۰،

۷۳۶ص، وزیری.

این کتاب در ۵۷ بخش به گوشه‌ای از اسرار و رمزهای حج برپایه آیات و روایات می‌پردازد. این کتاب، درباره اسرار حج نوشته

شده نه مسائل فقهی آن، اما برای تبیین بهتر اعمال و مناسک حج پیش از بیان رمزواره‌ها، مطالبی را با عنوان «از دیدگاه فقه شیعه» آورده؛ سپس به بیان اسرار آن، برپایه آیات قرآن و کلام پیشوایان معصوم پرداخته و در پایان هر بحث نیز رمزواره‌هایی را ذکر و اسرار آن را بیان کرده است.